

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

การพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4
Operational Development following Operational Path of The OBEC. Moral School
Project under Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Are Office 4

ศิราณี ฤทธิเดช¹

กานต์ เนตรกลาง²

Email: Kan.n@nrru.ac.th

¹นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

Email: nasri282518@gmail.com

²รองศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

บทคัดย่อ

การพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. 2) เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. จำแนกตามขนาดโรงเรียน และ 3) เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียน หรือครูที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. จำนวน 123 คน และแบบสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือจากผู้เชี่ยวชาญ 5 คน ได้ค่าความสอดคล้องตั้งแต่ 0.80-1.00 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.879 สถิติที่ใช้ ได้แก่ จำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที พบว่า 1) การพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น รองลงมา ได้แก่ ด้านพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในโรงเรียนลดลง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านเป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนคุณธรรม จริยธรรม 2) การเปรียบเทียบการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียนโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น แตกต่างกันตามขนาดโรงเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 3) แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดย ผู้บริหาร ครูและ นักเรียน จะต้องมีการปฏิบัติตามแผนงานตามอัตลักษณ์ของโรงเรียน และสร้างกลไกในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม มีการวัดผลและประเมินผลประเมินกำกับนิเทศ ติดตาม ผู้บริหาร ครู นักเรียนร่วมกันถอดบทเรียนมาปรับปรุง และนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาโรงเรียนให้เกิดผลที่ยั่งยืนในปีการศึกษาต่อไป นอกจากนี้ โรงเรียนต้องมีการวางแผนทุกคนมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายคือ PLC มีกลไกการมีส่วนร่วมและ

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้บริหารสร้างแรงจูงใจ กระตุ้นและเชื่อมโยงการทำงานของทุกฝ่ายให้บรรลุตามแผนที่กำหนด และประเมินติดตามตัวชี้วัดโรงเรียนคุณธรรม มีการทบทวนวิเคราะห์หลังประเมินงาน

คำสำคัญ: การพัฒนาการดำเนินงาน, แนวทางการดำเนินงานโครงการ, โรงเรียนคุณธรรม สพฐ.

Abstract

Operational development following operational path of The OBEC. Moral School Project under Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area Office 4. Objectives 1) to study the development of the implementation according to the implementation guidelines of the Moral School Project, OBEC under the Office of Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area 4 2) Compare the development of operations according guidelines for the implementation of the Moral School Project, OBEC, under the Office of Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area 4 and 3) to find guidelines for the development of operations according to the implementation of the Moral School Project, OBEC, under the Office of Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area 4. by using a questionnaire The sample group was school administrators or teachers who participated in the Moral School Project, OBEC, consisted of 123 persons and interview form the informants were 5 experts. The tool quality inspection by 5 experts. Index of Item-objective congruence (IOC) value ranging from 0.80-1.00 and a Reliability value of 0.879. The statistics used were number, percentage, mean, standard deviation. and t-test. The results found that 1) The development of the implementation according to the guidelines for the implementation of the Moral School Project, OBEC, under the Office of Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area 4, as a whole, was at a high level. And when considering each aspect, it was found that at the highest level were desirable behaviors in schools, followed by unwanted behaviors in schools. and the aspect with the lowest average was the aspect of being a learning resource of moral and ethical schools. 2) Comparison of the development of the implementation according to the implementation guidelines of the Moral School Project, OBEC under the Office of Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area 4, overall school size was not different. When considering each aspect, it was found that the desirable behavior in schools Varies by school size statistically significant at the 0.05 level and 3) Guidelines for the development of implementation according to the implementation of the Moral School Project, OBEC, under the Office of Nakhon Ratchasima Primary Educational Service Area 4, where administrators, teachers and students must comply with the school's identity plan. and create a mechanism for driving moral schools There were assessments and assessments of supervisory assessments, followed up by administrators, teachers, and

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

students together to remove lessons for improvement. and use the results of the assessment to develop the school to produce lasting results in the next academic year and schools need planning, everyone is involved in the implementation. Emphasis on the participation of all parties is that the PLC has a mechanism for participation and exchange of knowledge. motivating executives Stimulate and link the work of all parties to achieve the specified plans. and assess and monitor the moral school indicators an analysis was reviewed after the job assessment.

Keywords: Operational development, Operational path, Moral school project OBEC.

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายจัดทำ “โครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.” ขึ้นเพื่อพัฒนาโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้นักเรียน ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาทุกคน ได้ตระหนักรู้เข้าใจ และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ชี้นำคุณค่าแห่งคุณธรรมความดีอย่างเป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เป็นนโยบายภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ ระยะเวลา 20 ปี และสืบสานพระราชปณิธานเดินตามรอยเบื้องพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และตามพระราชประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 ภายใต้กรอบกลยุทธ์ชาติเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรม เพื่อให้เยาวชนทุกคนมีความรู้ ความสามารถ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข โดยปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ 1) พอเพียง 2) กตัญญู 3) ซื่อสัตย์สุจริต 4) ความรับผิดชอบ และ 5) อุทิศตนรับใช้สังคม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) และการสร้างคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียนจึงมีความสำคัญควบคู่ไปกับการพัฒนาในด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ และช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถอย่างเต็มศักยภาพ และเป็นไปในทางสร้างสรรค์ เป็นคนดีของสังคมอย่างสมบูรณ์การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นปัญหาที่ท้าทายสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทครูผู้มีหน้าที่โดยตรง (สุวัฒน์ กอไพศาล, 2560)

การพัฒนาคุณธรรมให้กับเยาวชนของชาติจำเป็นต้องดำเนินการจัดทำ “โครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.” เพื่อพัฒนาโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้นักเรียน ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาตระหนักรู้ เข้าใจ และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ชี้นำคุณค่าแห่งคุณธรรมความดีอย่างเป็นธรรมชาติ และสร้างความรู้สึกรับผิดชอบชีวิต รวมทั้งสร้างเครือข่ายชุมชนองค์กรแห่งคุณธรรม โดยประสานความร่วมมือจากหน่วยงาน และองค์กรที่ทำงานด้วยด้านคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน (สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2560, น.2) โรงเรียนคุณธรรมจะต้องมีคุณภาพด้วย เพื่อให้ทุกคนในโรงเรียนและชุมชนมีความสุขทั้งกายและใจ โดยจะต้องนำระบบธรรมาภิบาล และหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ สำหรับกระทรวงศึกษาธิการนั้น ต้องคำนึงถึงระบบการบริหารงานที่เน้นความโปร่งใส (Transparency) ตรวจสอบได้ (Audit) มีการบริหารจัดการความเสี่ยง (Risk management) และหลีกเลี่ยงผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict interest) เพื่อให้การดำเนินงานก้าวหน้าต่อไปในอนาคตได้ (อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล และพนิดา มารุ่งเรือง, 2559, น.4) ในช่วงระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา ประเทศไทยต้องเผชิญปัญหาการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: สุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องคุณธรรมของเด็กและเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรม การขาดวินัย ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย พฤติกรรมการขาดความรับผิดชอบ ขาดความซื่อสัตย์สุจริต และมีพฤติกรรมเสี่ยง มีพฤติกรรมความก้าวร้าว การติดเกมส์และการทะเลาะวิวาท (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560ช, น.10-11)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมาเขต 4 มีความพร้อมทางด้านการบริหารและจัดการศึกษาและพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาโดยน้อมนำศาสตร์พระราชาสู่การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ โดยได้ใช้โครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สู่การเป็นผู้นำ เพื่อพัฒนาโรงเรียนแกนนำ ครูแกนนำ และนักเรียนแกนนำ เพื่อให้บุคลากรทางการศึกษามีเหตุผล ชี้นำคุณค่าแห่งคุณธรรมความดี โดยต้องการผลักดันให้องค์กรที่ทำงานด้านคุณธรรมให้เป็นรูปธรรมชัดเจนต่อเนื่องมากขึ้น โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ได้กำหนดจุดเน้นด้านนักเรียนจะต้องเป็นนักเรียน Smart student นักเรียนมีคุณธรรมและคุณภาพ ครูรักเด็ก มีเมตตาและมีความสุข สอดคล้องกับโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. และมีนโยบายให้โรงเรียนในสังกัดทุกโรงเรียน จำนวนทั้งสิ้น 180 โรงเรียน ต้องเข้าร่วมประเมินตามโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. และต้องผ่านการประเมินอย่างน้อยในระดับ 2 ดาว และต้องเข้าประเมินให้ประสบผลสำเร็จในระดับ 3 ดาวขึ้นไปในปีการศึกษา 2561 แต่ยังมีโรงเรียนที่ยังมีผลการประเมินโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ในระดับ 2 ดาวขึ้นไปได้ผลยังไม่เป็นที่น่าพอใจ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ให้มีจำนวนโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์ การประเมินในระดับสูงขึ้นไป (เขตตรวจราชการที่ 9, 2565, น.20-21)

จากความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยในฐานะบุคลากรทางการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 และเป็นหนึ่งในโรงเรียนตามโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. มีความสนใจและต้องการที่จะศึกษาการพัฒนาการดำเนินการตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดยเปรียบเทียบตามขนาดโรงเรียน เพื่อให้ได้ข้อมูลอันจะเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้บริหารโรงเรียนและครูที่ร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. จะได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและจัดกิจกรรมในโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4
2. เพื่อเปรียบเทียบการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 จำแนกตามขนาดโรงเรียน
3. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และกลุ่มเป้าหมาย

1.1 ประชากรที่ใช้ในวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4 ปีการศึกษา 2562 จำนวน 180 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน หรือครูที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. จำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 89 โรงเรียน และโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ 91 โรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 4, 2563)

1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ปีการศึกษา 2562 จากจำนวนประชากรทั้งหมด กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie และ Morgan (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2562, น.48) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 123 โรงเรียนซึ่งกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified sampling) โดยผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารโรงเรียน หรือครูโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ปีการศึกษา 2562 โรงเรียนละ 1 คน จำนวน 123 คน

1.3 กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. จำนวน 5 คน ที่ผ่านการประเมินระดับ 2 ดาวขึ้นไป

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

2.1 ตัวแปรต้น คือ ขนาดโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็ก และโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่

2.2 ตัวแปรตาม ประกอบด้วย

2.2.1 การพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามตัวชี้วัด 7 ตัวชี้วัด (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560, น.61-67) ดังนี้

1) กระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทั้งโรงเรียน

2) กลไกคณะทำงานและใช้โครงงานคุณธรรมเป็นเครื่องมือที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติเพื่อพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

3) พฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น

4) พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในโรงเรียนลดลง

5) กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

6) องค์กรความรู้/นวัตกรรมการสร้างคุณธรรมและมีการบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน

7) เป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนคุณธรรมจริยธรรม

2.2.2 แนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบสำรวจรายการ

ตอนที่ 2 การพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อศึกษาแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยการวิเคราะห์หาค่าความถี่ และค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนแบบสัมภาษณ์ เป็นการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาแล้วสรุปเป็นความเรียง

สรุปผลการวิจัย

1. การพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น รองลงมาคือ ด้านพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในโรงเรียนลดลง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านเป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนคุณธรรม จริยธรรม

2. การเปรียบเทียบการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า ขนาดโรงเรียนแตกต่างกัน มีการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

3. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดย ผู้บริหาร ครูและ นักเรียน จะต้องมีการปฏิบัติตามแผนงานตามอัตลักษณ์ของโรงเรียน และสร้างกลไกในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม มีการวัดผลและประเมินผลประเมินกำกับนิเทศ ติดตาม ผู้บริหาร ครู นักเรียนร่วมกันถอดบทเรียนมาปรับปรุง และนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาโรงเรียนให้เกิดผลที่ยั่งยืนในปีการศึกษาต่อ

อภิปรายผล

1. การพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในโรงเรียนลดลง ทั้งนี้เนื่องจากทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. เป็นการพัฒนาคุณธรรมให้กับเยาวชนของชาติโดยต้องมีการพัฒนาโรงเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้นักเรียน ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาตระหนักรู้ เข้าใจ และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล ชี้นำคุณค่าแห่งคุณธรรมความดีอย่างเป็นธรรมชาติ และสร้างความรู้สึกรักผิชอบชีวิต รวมทั้งสร้างเครือข่ายชุมชนองค์กรแห่งคุณธรรม โดยประสานความร่วมมือจากหน่วยงาน และองค์กรที่ทำงานด้วยด้านคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

พื้นฐาน, 2560, น. 2) กล่าวว่า การดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. โดยเห็นว่าการดำเนินการของโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมนักเรียน โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนาและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ในโรงเรียน “ลดลง” และส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ “เพิ่มขึ้น” ซึ่งนับเป็นการพัฒนาเยาวชน ผู้ปกครอง และชุมชน ได้อย่างยั่งยืน และได้สอดคล้องกับงานวิจัยของไชยพร เรื่องแห้ว (2558) ได้ทำการศึกษาแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 พบว่า มีการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในโรงเรียนลดลง อยู่ในระดับมากที่สุด 8 ด้าน คือ ด้านรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ คือ กิจกรรมการเข้าแถวเคารพธงชาติ ด้านความซื่อสัตย์สุจริต คือ กิจกรรมการอบรมคุณธรรม จริยธรรมในวันศุกร์ทุกสัปดาห์ ด้านการมีวินัย คือ กิจกรรม การปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของโรงเรียน ด้านการใฝ่รู้ใฝ่เรียน คือ กิจกรรมการเข้าใช้ห้องสมุด ด้านอยู่อย่างพอเพียง คือ กิจกรรมการออมทรัพย์สำหรับนักเรียนทุกคน ด้านความมุ่งมั่นในการทำงาน คือ กิจกรรมการทำความสะอาดบริเวณรับผิดชอบ ด้านรักความเป็นไทย คือ กิจกรรมการแต่งกายชุดพื้นบ้านในวันศุกร์ และด้านมีจิตสาธารณะ คือ กิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับชุมชนในวันสำคัญ

2. การเปรียบเทียบการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 จำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่าขนาดโรงเรียนแตกต่างกัน มีการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 ด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากการดำเนินการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. จำเป็นต้องมีบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบและขับเคลื่อนโครงการอย่างต่อเนื่อง รวมถึงนักเรียนให้ความร่วมมือในการดำเนินโครงการอย่างจริงจัง ดังนั้นเมื่อขนาดโรงเรียนแตกต่างกัน ซึ่งมีจำนวนผู้บริหาร ครู และนักเรียนแตกต่างกัน โดยโรงเรียนที่มีขนาดเล็กอาจจะมีจำนวนบุคลากรในโรงเรียนที่สามารถพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ได้น้อยกว่าโรงเรียนที่มีขนาดกลางและขนาดใหญ่ ในการสร้างความร่วมมือในกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมความดีในรูปแบบต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาและปรับเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้อย่างยั่งยืน และนำไปขยายเครือข่ายได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของภัทรพล สำเภา และพรณี ผุดเกตุ (2565, น. 173-185) ได้ศึกษา เรื่อง การดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 4 พบว่า ขนาดโรงเรียนแตกต่างกันมีการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 4 แตกต่างกัน

3. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานตามแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 โดย ผู้บริหาร ครูและ นักเรียน จะต้องมีการปฏิบัติตามแผนงานตามอัตลักษณ์ของโรงเรียน และสร้างกลไกในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม มีการวัดผลและประเมินผลประเมินกำกับนิเทศ ติดตาม ผู้บริหาร ครู นักเรียนร่วมกันถอดบทเรียนมาปรับปรุง และนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาโรงเรียนให้เกิดผลที่ยั่งยืนในปีการศึกษาต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดแนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของสำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2560, น.8-9) กล่าวว่า โรงเรียนควรมีการสร้างคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนหรือกรอบแนวคิดโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. เช่น กิจกรรมเข้าแถวหน้าเสาธงทุกเช้า มอบหมายให้ครูพูดเรื่องคุณธรรม หรือมีกิจกรรมให้นักเรียน นักศึกษา นำเสนอความก้าวหน้าของโครงการที่มุ่งบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน นอกจากนี้ โรงเรียนต้องมีการวางแผนทุกคนมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายคือ PLC มีกลไกการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้บริหารสร้างแรงจูงใจ กระตุ้นและเชื่อมโยงการทำงาน of ทุกฝ่ายให้บรรลุตามแผนที่กำหนด และประเมินติดตามตัวชี้วัดโรงเรียนคุณธรรม มีการทบทวนวิเคราะห์หลังประเมินงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรมของศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ (2560ข, น.13-45) กล่าวว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นเครื่องมือที่นิยมใช้ในโลกของการทำงานสมัยใหม่ ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลพัฒนาประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นกิจกรรมหนึ่งในระบบการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การค้นหา สร้าง รวบรวม กลั่นกรอง และ จัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้ที่ต้องการใช้ข้อมูลสามารถเข้าถึงข้อมูลนั้นได้ตลอดเวลา ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องต้องเรียนรู้ สร้างระบบ และใช้ความรู้ในการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยให้สามารถดึงความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติงานมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทั้งเคล็ดลึกลับการปฏิบัติงาน เทคนิคการทำงาน เทคนิคการแก้ปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จ ข้อมูลที่ได้จากเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะนำมาจัดให้เป็นระบบเพื่อช่วยให้เข้าถึงข้อมูลสะดวกและนำไปใช้ได้ง่าย โดยมีวิธีการจัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มบุคคล สร้างระบบการจัดการความรู้ของโรงเรียนคุณธรรม รวบรวมผลงานของกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมและโครงการคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จดีเด่นจัดเป็นวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อใช้ขยายผลให้กับโรงเรียนคุณธรรมเครือข่ายรวบรวมรายชื่อครูและนักเรียนที่มีผลงานดี มีความชำนาญเชี่ยวชาญในการทำโครงการคุณธรรมหรือกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ เพื่อพัฒนาศักยภาพเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และผลักดันให้สร้างสรรค์นวัตกรรมด้านการพัฒนาคุณธรรมมากขึ้น จัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนคุณธรรมจะช่วยขยายผลการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม และยกระดับมาตรฐานกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ดีขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทั้งโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนมีการนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขในช่วงปีถัดไปอย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม ผู้บริหาร ครูและนักเรียน จะต้องมีการปฏิบัติตามแผนงานตามอัตลักษณ์ของโรงเรียน และสร้างกลไกในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม มีการวัดผลและประเมินผลประเมินกำกับนิเทศ ติดตาม ผู้บริหาร ครู นักเรียนร่วมกันถอดบทเรียนมาปรับปรุง และนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาโรงเรียนให้เกิดผลที่ยั่งยืนในปีการศึกษาต่อไป

2. ด้านกลไกคณะทำงานและใช้โครงการคุณธรรมเป็นเครื่องมือที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ เพื่อพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เพื่อให้โรงเรียนมีการเชื่อมโยงการทำงาน of ทุกฝ่ายให้บรรลุตามแผนที่กำหนด โรงเรียนต้องมีการวางแผนทุกคนมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติ เน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายคือ PLC มีกลไกการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้บริหารสร้างแรงจูงใจ กระตุ้นและเชื่อมโยงการทำงาน of ทุกฝ่ายให้บรรลุตามแผนที่กำหนด ประเมินติดตามตัวชี้วัดโรงเรียนคุณธรรม มีการทบทวนวิเคราะห์หลังประเมินงาน

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

3. ด้านพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในโรงเรียนเพิ่มขึ้น เพื่อให้นักเรียน มีพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่กำหนดในตารางคุณธรรมอัตลักษณ์ ร้อยละ 85 ขึ้นไป กำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน กำหนดชื่อโครงการคุณธรรมระดับห้องเรียน และกิจกรรมในการพัฒนาพฤติกรรมโครงการร่วมกัน จัดประชุมระดมความคิด ตรวจสอบและประเมินผล สรุปผลการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลโครงการคุณธรรม

4. ด้านพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในโรงเรียนลดลง เพื่อให้นักเรียน มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ไม่เกินร้อยละ 5 ครูร่วมกันเป็นวิทยากรในการดำเนินการกิจกรรมมีการประชุมวางแผนระดมความคิด เพื่อร่วมกันหาปัญหาและสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ แจกกำหนดพฤติกรรมบางชี้เชิงบวกและคุณธรรมในการแก้ปัญหาจากคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนต่อเนื่อง มีการนิเทศ ประเมินผล

5. ด้านกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้ปกครองและชุมชนช่วยเหลือด้านพัฒนาคุณธรรมตามความเหมาะสม ควรมีการจัดประชุม คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อรับแจ้ง แนวทางการดำเนินงานสร้างความตระหนัก ร่วมมือกันระดมความคิดระหว่าง ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา ร่วมมือกันจัดกิจกรรมแก้ปัญหา และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์และสร้างภาคีเครือข่ายในการช่วยเหลือพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

6. ด้านองค์ความรู้/นวัตกรรมการสร้างคุณธรรมและมีการบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน เพื่อให้โรงเรียนนำองค์ความรู้และนวัตกรรมการสร้างเสริมคุณธรรม ที่ได้จากการพัฒนาโครงการคุณธรรมของโรงเรียน ไปเผยแพร่สู่สาธารณะ ผู้บริหาร ครู ได้อบรม ทบทวนความรู้ความเข้าใจ ในการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม และครูจัดทำนวัตกรรมในการส่งเสริมคุณธรรมการบูรณาการกับการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนให้นักเรียน คุณครูมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เผยแพร่ความรู้ในช่องทางต่าง ๆ เพื่อให้สาธารณชนรับทราบข้อมูล

7. ด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้โรงเรียนมีโครงการคุณธรรม/กิจกรรมของนักเรียน ที่เป็นแบบอย่างในการศึกษาดูงานได้ โครงการโรงเรียนคุณธรรมและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมมีการวางแผนพัฒนาคุณธรรมอยู่ในแผนปฏิบัติการหลักฐานข้อมูลกระบวนการพัฒนาครบทุกขั้นตอนที่ตรวจสอบได้ รวมถึงการพัฒนาพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามสภาพจริงโรงเรียนคุณธรรมให้บุคคลอื่นที่มาศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้คุณธรรมได้

รายการอ้างอิง

เขตตรวจราชการที่ 9. (2565). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.*

สืบค้นเมื่อ 18 กันยายน 2562, จาก <http://www.sesa17.go.th/>

ไชยพร เรื่องแท้. (2558). *การศึกษาแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่นักเรียน*

โรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1.

(วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2562). *การวิจัยวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS.* (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพฯ:

วี.อินเตอร์พริ้นท์.

ภัทรพล สำเภา และพรณี ผุดเกิด. (2565). *การดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรมของสถานศึกษา*

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล ใหม่. สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2565,

จาก <https://so06.tci-thaijo.org>

การประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 4

“GRADUATE SCHOOL CONFERENCE 2022 iHappiness: ความสุขและคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืนในยุคสังคมดิจิทัล”

ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2560ก). การศึกษาคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในระดับประถมศึกษา
ศึกษาระดับมัธยมศึกษาหรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) และระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง.
สืบค้นเมื่อ 5 ตุลาคม 2562, จาก <http://moralschools.org/>

_____. (2560ข). กระบวนการพัฒนา โรงเรียนคุณธรรม ทำอย่างไรให้ประสบความสำเร็จ.
กรุงเทพฯ: สหมิตรพรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4. (2563). ข้อมูลพื้นฐาน.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 4 : นครราชสีมา.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). โครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สืบค้นเมื่อ 7 ธันวาคม 2562,
จาก <http://www.oic.go.th/ginfo/moreinfo.asp?g=242%>

สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2560). แนวทางการ
ขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ประจำปีงบประมาณ 2560. สืบค้นเมื่อ 7 ธันวาคม 2562,
จาก <http://webcache.googleusercontent.com>

สุวัฒน์ กอไพศาล. (2560). การสร้างคุณธรรม จริยธรรมในโรงเรียน. สืบค้นเมื่อ 12 พฤศจิกายน 2562,
จาก <https://research.kpru.ac.th>

อิทธิพัทธ์ สุวทันพรกุล และพนิดา มารุ่งเรือง. (2559). การประเมินกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
ของศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.